

1. Boryshevs'kyj M.J. Teoretyko-metodologichni osnovy doslidzhennya psyxologichnyx zakonmirnostej vyxovannya gromadyans'koyi svidomosti ta samosvidomosti osoby`stosti // Aktualni problemy psyxologiyi: Naukovi zapy'sky In-tu psyxologiyi im. G.S. Kostyuka APN Ukrayiny / Za red. akad. S.D. Maksy`menka – K., 1999. Vy`p. 19 – S. 36 – 44.
 2. Globalnye problemy y`obshhechelovechesky`e cennosty` – M.: Progress, 1990 – 495 s.
 3. Psyxologichni zakonmirnosti rozvytku gromadyans'koyi svidomosti ta samosvidomosti osoby`stosti: U 2-x t./ M.J. Boryshevs'kyj, M.I. Alekseyeva, V.V. Antonenko ta in. Za zagal`noyu redakciyeyu M.J. Boryshevs`kogo. – K., 2001. – 244 s.
 4. Samoregulyacya y`prognozyrovany`e socy`al`nogo povedeny`a ly`chnosty` / Pod red. V.A. Yadova – Leny`ngrad.: Nauka, 1979 – 264 s.
 5. Leont`ev D.A. Metody`ka y`zucheny`ya cennostnyx ory`entacy`j – M.: Smsl, 1992 – 17 s.
 6. Maksy`menko S.D. Psyxologiya v umovax ideologichnoyi kry`zy: poshuk konstruktyvnoyi metodologiyi // Psyxologo-pedagogichna nauka i suspil`na ideologiya: Materialy` metodologichnogo seminaru Akademiyi pedagogichnyx nauk Ukrayiny`, 12 ly`stopada 1998 r. – K.: Gnozy`s, 1998 – S. 7-16
 7. Cinnisni oriyentaciyi v gromadyans`komu stanovlenni osoby`stosti. Naukovometody`chny`j zbirny`k. – Ky`yiv – Drohoby`ch.: Vidrozhennya, 1998 – 194 s.
- Рождественская Т.П. Национальное сознание личности как предмет психолого - педагогического анализа*
- В статье рассматриваются вопросы национального сознания личности. Анализируются элементы национального сознания и самосознания. Определены условия формирования и развития национального самосознания личности.*
- Ключевые слова: национальное самосознание, саморазвитие, самореализация, самоосуществление, идентификация.*
- Rozhdestvenskaya T. National consciousness of the individual as a subject of psychological - pedagogical analysis*
- The article examines the national consciousness of the individual. Analyzes the elements of national consciousness and self-awareness. The conditions for the formation and development of national self-consciousness.*
- Key words: national self-awareness, self-development, self-realization, self-fulfillment, identification.*

УДК 159.923 : 37.015.3

**ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПСИХОЛОГАМ, АДМІНІСТРАЦІЇ ШКОЛИ ТА
ВЧИТЕЛЯМ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАСТОСУВАННЯ ІМПЛІЦИТНОГО
ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ**

Россова М. М.

здобувач Східноєвропейського
національного університету імені Лесі
Українки, м. Харків

В статті представлено теоретичні аспекти та практичні вказівки психологам, адміністрації школи та вчителям щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі. Показано, що реалізація заходів щодо оволодіння вчителями навичками застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі можлива завдяки спільній спрямованій діяльності шкільних психологів, адміністрації та педагогічного колективу, зацікавленого в забезпеченні якісними освітніми послугами відповідно до потреб суспільства.

Ключові слова: психологічний вплив, імпліцитний психологічний вплив, система «вчитель-учень», практичні рекомендації, моніторинг, розвиток навичок впливу.

Вступ. Одним з головних завдань створення умов для розвитку професійної компетенції вчителів молодших класів є розробка практичних рекомендацій психологам, адміністрації школи та вчителям щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу вчителем на учнів в навчально-виховному процесі.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми формування та розвитку навичок застосування імпліцитного впливу в навчально-виховному процесі потребують нагального вирішення завдяки впровадженню в практику роботи шкільного психолога заходів науково-методичного характеру. Застосування психологом в педагогічному колективі різноманітних методів та способів навчання певним вмінням та навичкам й корекції особистісних властивостей-якостей вчителів дає можливість підвищити рівень здійснення ними професійної діяльності. Отже, нагальною є проблема розробки практичних рекомендацій психологам, адміністрації школи та вчителям щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано рішення даної проблеми і на які спирається автор. Наразі проблема особливостей застосування психологічного впливу в професійній діяльності розглядається в наукових розробках багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених (В. Бехтерев, С. Максименко, О. Матеюк, О. Маковський, В. Москаленко, Ю. Швалб та інші).

Мета статті полягає у висвітленні практичних рекомендацій психологам, адміністрації школи та вчителям щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі.

Реалізацію практичних рекомендацій щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі доречно здійснювати, керуючись наступними принципами: принцип комплексності, послідовності та неперервності психолого-педагогічних заходів (моніторингу, просвіти, розвитку і самореалізації); принцип єдності психодіагностики, консультації, корекції, тренінгу розвитку навичок застосування імпліцитного психологічного впливу в освітньому середовищі; принцип цілеспрямованої гуманістичної активності суб'єктів освітнього простору.

Одним з найважливіших аспектів професійної діяльності в системі «вчитель-учень» виступає особистісне спілкування. У процесі практичної діяльності психолога, а також інших осіб, які працюють в освітньому просторі (у тому числі вчителів) ефективним способом корекції психічних властивостей особистості виступає ділове спілкування у вигляді консультацій. В процесі консультацій між викладачами та спеціалістами психологами можуть бути вирішені наступні завдання:

- виявлення психологічних властивостей-якостей особистості вчителя, які перешкоджають (сприяють) ефективній взаємодії з учнями в процесі здійснення професійної діяльності;
- виявлення основних проблемних моментів у практичному застосуванні імпліцитного впливу вчителем (зокрема об'єктивні та суб'єктивні умови, які заважають (сприяють) ефективності його застосування);
- підбір та впровадження індивідуально орієнтованих заходів психологічної корекції поведінки вчителя в процесі роботи з учнями.

Виходячи з вищевикладеного корекційна діяльність психолога щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі адміністрацією школи та вчителями повинна бути спрямована на: а) формування позитивного ставлення вчителів по відношенню до учнів, що сигналізує про професійну компетентність вчителя; б) корекцію ціннісних орієнтацій у бік альтруїстичних та високоморальних; в) формування професійної установки – установки на професійну самосвідомість до дії або вчинку; г) аналіз рефлексії вчителів щодо власного досвіду професійної педагогічної діяльності; д) розвиток позитивного емоційного ставлення вчителів до власної професійної діяльності; ж) створення умов для розвитку адекватної самооцінки вчителів; з) корекція форм емоційного реагування вчителів в стресових ситуаціях; і) розвиток комунікативних вмінь вчителів.

Враховуючі напрями спрямування корекційної діяльності психолога щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі адміністрацією школи та вчителями практичні рекомендації поділено на дві основних блоки, а саме, психодіагностичний та психокорекційний.

До психодіагностичного блоку практичних рекомендацій відноситься комплекс методик психодіагностики компонентів імпліцитного психологічного впливу, а саме:

- методики виявлення педагогічних та соціально-психологічних установок щодо особистісного ставлення вчителів до учнів: 1) тест «СОУО» (система оцінних установок особистості) – дозволяє визначити структуру професійних цінностей (установок на дітей) у педагогів освітніх установ і представників інших професій; 2) методика «Виховні реакції і установки вчителів» Е. Шеффера і Р. Белла адаптована Т. Нецерет – дозволяє виявити систему різноманітних відчуттів по відношенню до дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються в спілкуванні з нею, а також особливостей сприйняття і розуміння характеру і особистості дитини та її вчинків) [1; 3-5];

- методики, спрямовані на виявлення структури ціннісних орієнтацій вчителів: 1) методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, спрямована на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери особистості; 2) методика «Ціннісні орієнтації» О. Моткова та Т. Огневої (варіант 2), спрямована для вивчення ступеню значущості і реалізації внутрішніх та зовнішніх ціннісних орієнтацій особистості, а також їх індивідуальної і групової структури, конфліктності і атрибуції причин їх здійснення) [1; 5];

- методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С. С. Бубнова, спрямована на вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності [3];

- методики виявлення особливостей прояву емоцій та емоційних станів вчителів в процесі здійснення професійної діяльності: 1) опитувальник для оцінки синдрому психічного вигорання – призначений для діагностики проявів синдрому емоційного вигорання: емоційне виснаження, деперсоналізація, редукція особистих досягнень; 2) шкала депресії (за Т. Балашовою, О. Єлісєєвим) – призначена для діагностики наявності і ступеню вираженості депресії; 3) тест «Визначення типового стану» Е. Ейдемільера, В. Юстіцького – призначений для вимірювання професійно-обумовлених станів: загальної незадоволеності, нервово-психічної напруги, тривожності; 3) методика оцінки психологічної активації, інтересу, емоційного тону, напруги і комфортності (за Н. Курганським і Т. Немчиним) – призначена для діагностики станів психічної активації, інтересу, емоційного тону, напруги і комфортності; 4) тест тривожності Ч. Спілбергера - Ю. Ханіна – призначений для самооцінки рівнів реактивної та особистісної тривожності тощо [4; 5];

- методики виявлення особливостей прояву мотиваційного та поведінкового компонентів особистості вчителів в процесі здійснення професійної діяльності у міжособовій взаємодії з учнями: 1) методика вимірювання рівня макіавеллізму особистості (МАК-ШКАЛА) розроблена Р. Крісті і Ф. Гейс – призначена для виявлення макіавеллізму (макіавелістичності) – властивості особистості, що включає цинізм, відчуженість, емоційну холодність, зневагу конвенціональною мораллю, припускає використання інших у власних цілях; 2) методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері О.°Потьомкіної – призначена для виявлення ступеню вираженості соціально-психологічних установок вчителів: «альтруїзм-егоїзм», «процес-результат», «свобода-влада», «праця-гроші»; 3) методика діагностики мотиваційної структури особистості В.°Е.°Мільмана – призначена для виявлення мотиваційного та емоційного профілів особистості тощо [2; 5].

Другий блок практичних рекомендацій щодо особливостей застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі містить:

1. Рекомендації щодо корекції когнітивного компоненту імпліцитного психологічного впливу вчителя на учнів.

2. Рекомендації щодо корекції емоційного компоненту імпліцитного психологічного впливу вчителя на учнів.

3. Рекомендації щодо корекції поведінкового компоненту імпліцитного психологічного впливу вчителя на учнів.

Здійснюючи психокорекційну діяльність, спрямовану на когнітивний компонент імпліцитного психологічного впливу вчителя на учнів психолог повинен: 1) здійснювати моніторинг професійної педагогічної діяльності вчителів молодших класів, спрямований на виявлення методів, способів та прийомів професійного психологічного впливу на учнів, якими користуються вчителі в процесі взаємодії з учнями, в процесі дії на них, та від яких залежить ефективність педагогічної діяльності в цілому, а саме: ступінь застосування вчителями імпліцитного психологічного впливу на учнів в процесі педагогічної діяльності та ступінь застосування вчителями деструктивних (маніпулятивних) технік прихованого психологічного впливу на учнів в процесі педагогічної діяльності; 2) застосовувати заходи, спрямовані на розвиток практичних навичок з подолання негативних наслідків застосування деструктивних (маніпулятивних) технік прихованого психологічного впливу учнями на вчителів в процесі взаємодії;

На основі отриманих в процесі здійснення моніторингу даних вбачається проведення психологом тренінгів для вчителів молодших класів, спрямованих на розвиток асертивності, участь в яких забезпечує учасникам-вчителям:

1) оволодіння ефективними формами комунікації; відпрацювання проблемних ситуацій в спілкуванні з учнями, їхніми батьками, колегами, адміністрацією школи через розвиток пізнавальних потреб, розкриття внутрішніх резервів і формування вмій ними користуватися;

2) розвиток позитивного емоційного ставлення до професійної діяльності та оволодіння навичками емоційної саморегуляції при роботі з негативними емоціями (вироблення навичок виявлення і розпізнавання причин, зміни напрямку і насиченості негативних емоцій, зняття психоемоційної напруги, вироблення навичок управління негативними емоціями і агресією) та при роботі з позитивними емоціями (вироблення навичок виявлення чинників і способів досягнення позитивного емоційного стану);

3) розвиток навичок зміни негативних психічних станів на позитивні, конструктивні, продуктивні, допомога у розкритті перспектив і сенсів щодо майбутнього та розвиток стійкого позитивного ставлення до здійснення професійної діяльності;

4) корекція поведінкових актів через закриття негативного досвіду минулого і створення нових форм поведінки в сьогоденні завдяки отриманню професійної упевненості;

5) стимулювання процесів особистісного зростання завдяки перенесенню навичок і цінностей спілкування, отриманих на тренінгових заняттях, в сферу щоденних комунікацій – це є одним з внутрішніх психологічних ресурсів вчителя, його загальної психологічної культури, ефекти якої виявляються, перш за все, в врахуванні вчителем нових аспектів особистості (виявлених в процесі тренінгових занять), до нових способів і засобів самовираження і рефлексії.

Зміст вказаного спектру роботи психолога сприяє руйнуванню деструктивних когнітивних, емоційних та поведінкових стереотипів вчителя та неупередженому, безпосередньому сприйняттю, глибшому і неспотвореному розумінню вчителями самих себе, своїх колег та учнів. При цьому у вчителів виникає прагнення приймати і реалізовувати нестандартні, творчі ідеї, виробляти конструктивні рішення міжособових розбіжностей і проблем, підвищується їхня самооцінка, посилюються почуття емпатії і близькості по відношенню до інших людей і навколишнього світу в цілому [6].

Отже, психолог повинен:

1) здійснювати моніторинг професійної педагогічної діяльності вчителів молодших класів, спрямований на виявлення і відповідність науково обґрунтованих методів, способів та прийомів професійного психологічного впливу на учнів, якими користуються вчителі в процесі взаємодії з учнями, в процесі дії на них не тільки при навчанні наукам, а і при формуванні ціннісних орієнтацій, від яких залежить ефективність педагогічної діяльності;

2) психологічними засобами реалізації психокорекції вказаних аспектів можуть виступати: проведення психологом індивідуальних бесід з вчителями, тестування за допомогою

стандартизованих психодіагностичних методик, виконання комплексу вправ, тренінгів, завдань практики, і аналіз рефлексії вчителів щодо досягнутих результатів, що стає основою для визначення цілей власної діяльності вчителів щодо володіння змістом діяльності вчителя молодших класів;

3) особливе місце в практичній діяльності займає робота з студентами в період педагогічної практики та молодими вчителями в період попередньої професійної адаптації, якими мають бути усвідомлені професійні труднощі осмислюються на основі теоретичного і психологічного знання основні напрямки їх подолання.

Рекомендації адміністрації загальноосвітніх навчальних закладів повинні забезпечувати психолого-педагогічний супровід вчителів в освітньому просторі з метою попередження виникнення психолого-педагогічних проблем в професійній діяльності та допомоги у вирішенні актуальних завдань навчання, виховання та соціалізації учнів, а саме:

- створення умов передачі професійного і творчого досвіду між колегами (виявлення утруднень, потреб і освітніх запитів вчителів, участь вчителів у семінарах з планування роботи по формуванню результативності освіти, організація вільного доступу учнів та педагогів до інформаційних сервісів, що дозволяють користуватися ресурсами мережі Інтернет для реалізації індивідуальних і групових освітніх проєктів);

- створення умов для розвитку прагнення до професійного зростання (надання допомоги в розробці індивідуальних планів і сприяння їх реалізації; виявлення запитів і забезпечення вчителів необхідними інформаційними і науково-методичними ресурсами, організація процесу занурення вчителя у вирішення нових завдань професійної діяльності і навчання безпосередньо на робочому місці, управління самостійним професійним розвитком вчителя через розробки індивідуальних навчальних програм та навчання вчителів безпосередньо на робочому місці, сприяння участі вчителів у виявленні найбільш цінного досвіду роботи колег);

- стимулювання мотивації суб'єктів педагогічного процесу на саморозвиток культури (умов розвитку здібностей самопізнання, самоспостереження, самовдосконалення і самореалізації, творчої активності) завдяки створенню мотиваційних умов, сприятливих для професійного розвитку і вирішення завдань нової діяльності (режиму роботи, оцінки праці, заохочення, стимулювання винагороди; забезпечення необхідними ресурсами для здійснення оновлення освітнього процесу);

- впровадження консультативних заходів щодо навчально-методичного забезпечення освітнього процесу при аналізі нормативних, наукових і методичних джерел; надання рекомендацій вчителям відповідно до проблем, що виникають в професійній діяльності, деталізація та роз'яснення рекомендацій щодо організації навчальної діяльності з метою полегшення їхнього впровадження в реальну практику; допомога в аналізі і узагальненні педагогічного досвіду (аналіз практики вирішення педагогічних завдань, виявлення педагогічних засобів, що забезпечують якнайкращий педагогічний результат; аналіз найтипівіших труднощів, що виникають в педагогічній практиці; створення методичних рекомендацій по їх подоланню));

- забезпечення поточної методичної допомоги (консультування вчителів з метою допомоги їм у виборі літератури для вирішення педагогічних завдань, аналіз труднощів, що виникають у вчителів, надання їм допомоги в рішенні професійних проблем; розробка поточних методичних матеріалів для проведення з учнями різноманітних занять і заходів.

Рекомендації вчителям молодших класів містять наступні аспекти:

1. Врахування вчителями в професійній діяльності принципу «зони найближчого розвитку (обґрунтовано Л.С. Виготським для навчання дітей), яка зоною, в якій вчитель за допомогою своїх колег, учених, літератури, що вивчається, може вирішити проблеми, які виникли в професійній діяльності. При цьому «зона найближчого професійного розвитку» для кожного педагога є суто індивідуальною. Реалізація цього принципу припускає: вивчення професійних труднощів, виявлення проблем у власній діяльності; актуалізація необхідних для професійного зростання знань і умінь (надання допомоги педагогові в усвідомленні своїх професійних труднощів і проблем); визначення індивідуальних завдань підвищення педагогічної

кваліфікації; складання програми професійного зростання педагога; систематична самооцінка вирішення поставлених завдань і реалізації програми, їх корекція.

2. Діяльність вчителя, спрямована на вирішення проблеми, що виникла при здійсненні професійної діяльності включає: формулювання проблеми; побудову системи, в якій виникає проблема, і ідентифікацію (встановлення причинно-наслідкових зв'язків і відносин) ключових змінних; збір даних про обстановку і висунення припущень; формування образу майбутнього з використанням моделі і сценаріїв; ухвалення стратегічних рішень. При цьому формування образу майбутньої діяльності передбачаються такі дії: досліджувана система представляється з урахуванням сучасних реалій і динаміки розвитку; будується «дерево майбутнього», де гілками є припущення з можливими варіантами наслідків; кінцеві результати прогноуються для різних тимчасових горизонтів. За допомогою сценаріїв, пересуваючись з майбутнього в сьогодні за системою «ходів», розробляють заходи, необхідні для досягнення поставленої мети.

3. Педагогічна діяльність вчителя молодших класів повинна ґрунтуватися на наступних принципах:

- пошуки шляхів вдосконалення проведення уроків: посилення цілеспрямованості діяльності вчителя і учнів на уроці, мобілізація поставлених завдань учнів на виконання, досягнення цілей безпосередньо на уроці;

- реалізація організаційної чіткості кожного уроку від першої до останньої хвилини: використання засобів наочної допомоги, технічних засобів, учнівського приладдя, довідкової і додаткової літератури, необхідної для уроку, які розкладаються все необхідне на кожне робоче місце; використання цікавих завдань для учнів, що включають їх в роботу з першої хвилини уроку та застосовування різних способів фронтальної прискореної перевірки – тестових письмових робіт, програмування, перфокарт тощо;

- підвищення пізнавальної самостійності і творчої активності учнів: застосування на уроці методів і прийомів проблемного навчання і створення проблемних ситуацій як засобів підвищення пізнавальної активності учнів, що сприяє підвищенню якості знань і виробленню необхідних навичок та вмінь, а також самостійної роботи учнів з учбовою і науковою літературою, словниками, довідниками і енциклопедіями, таблицями, діаграмами, графіками, картами;

- оптимізація учбово-виховного процесу – цілеспрямований вибір якнайкращого варіанту побудови процесу, який забезпечує за певний час максимальну ефективність вирішення завдань освіти в конкретних умовах школи, класу: необхідно вибрати оптимальні варіанти поєднання різних методів, прийомів, засобів навчання, які якнайшвидше сприятимуть досягненню цілей уроку;

- інтенсифікація учбово-виховного процесу на уроці: зростання кількості учбово-пізнавальних дій і операцій виконаних учнями за урок, що залежить від продуктивності використання кожної хвилини уроку, майстерності вчителя, підготовки учнів, організованості класного колективу, наявності необхідного устаткування і раціонального його розміщення, правильного чередування праці і відпочинку тощо. В таких умовах учні засвоюють знання в основному на уроках, і відпадає необхідність заучування великої кількості матеріалу самостійно. Замість заучування учні дістають можливість краще за нього осмислити і закріпити, виконати творчі завдання, що викликають у них інтерес, відчуття інтелектуального задоволення від вдало виконаної роботи;

- забезпечення міжнаочних і внутрішньоноочних зв'язків, коли при переході до нового матеріалу, ставляться завдання і питання для відтворення і подальшої корекції, базових для засвоєння нового матеріалу знань і практичних навичок та вмінь. Ці знання отримуються учнями в процесі навчання або на основі особистих спостережень при вивченні певного предмету або споріднених дисциплін (уявлення, поняття, закони, формули, базові числові дані тощо), що утворює фундамент для повноцінного сприйняття і розуміння нових знань, яке в подальшому повинне супроводжуватися їх вдосконаленням: доповненням неповних,

поглибленням поверхневих, розширенням вузьких, виправленням помилкових знань. Внутрішньо-наочні в міжнаочні зв'язки також здійснюються з метою досягнення узагальнення і систематизації широкого кола знань. Міжнаочні зв'язки сприяють засвоєнню системи знань про об'єкти, які окремими елементами вивчаються у різних учбових дисциплінах [7].

Висновки. Отже, реалізація заходів щодо оволодіння вчителями навичками застосування імпліцитного психологічного впливу в навчально-виховному процесі можлива завдяки спільній спрямованій діяльності шкільних психологів, адміністрації та педагогічного колективу, зацікавленого в забезпеченні якісними освітніми послугами відповідно до умов сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Борисов, В. Н. Практическая психодиагностика : сборник тестов / В. Н. Борисов ; под ред. и с предисл. Ю. А. Алферова. – М. : РИПК МВД России, 1995. – 122 с.
2. Мильман, В. Э. Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции / В. Э. Мильман. – М., 1990. – 144 с.
3. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие / [ред.-сост. Д. Я. Райгородский]. – Самара : Издательский дом «БАХРАХ-М», 2000. – 672 с.
4. Психологическая диагностика : учебное пособие / К.М.Гуревич [и др.] ; под ред. К. М. Гуревича, Е. М. Борисовой. – М. : УРАО, 2000. – 304 с.
5. Фетискин, Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 490 с.
6. Особенности копинг-поведения педагогов с разным уровнем эмоционального выгорания / Практические рекомендации ; [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http : //www.psychologyworld.ru/plws-423-1.html](http://www.psychologyworld.ru/plws-423-1.html).
7. Современные образовательные технологии ; [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http : //www.gimnazia22.ru/pedagogam/kafedru/rekomendacii.html](http://www.gimnazia22.ru/pedagogam/kafedru/rekomendacii.html).

Транслітераційний переклад списку використаних джерел

1. Borisov, V. N. Prakticheskaja psihodiagnostika : sbornik testov / V. N. Borisov ; pod red. i s predisl. Ju. A. Alferova. – М. : RIPK MVD Rossii, 1995. – 122 s.
2. Mil'man, V. Je. Praktikum po psihodiagnostike. Psihodiagnostika motivacii i samoreguljicii / V. Je. Mil'man. – М., 1990. – 144 s.
3. Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy : uchebnoe posobie / [red.-sost. D. Ja. Rajgorodskij]. – Samara : Izdatel'skij dom «BAHRAH-M», 2000. – 672 s.
4. Psihologicheskaja diagnostika : uchebnoe posobie / K.M.Gurevich [i dr.] ; pod red. K. M. Gurevicha, E. M. Borisovoj. – М. : URAO, 2000. – 304 s.
5. Fetiskin, N. P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti malyh grupp / N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov. – М. : Izd-vo In-ta psihoterapii, 2002. – 490 s.
6. Osobennosti koping-povedenija pedagogov s raznym urovnem jemocional'nogo vygoranija / Prakticheskie rekomendacii ; [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : [http : //www.psychologyworld.ru/plws-423-1.html](http://www.psychologyworld.ru/plws-423-1.html).
7. Sovremennye obrazovatel'nye tehnologii ; [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : [http : //www.gimnazia22.ru/pedagogam/kafedru/rekomendacii.html](http://www.gimnazia22.ru/pedagogam/kafedru/rekomendacii.html).

М. М. Россова. Практические рекомендации психологам, администрации школы и учителям относительно особенностей применения импліцитного психологического влияния в учебно-воспитательном процессе

В статье представлены теоретические аспекты и практические указания психологам, администрации школы и учителям относительно особенностей применения импліцитного психологического влияния в учебно-воспитательном процессе. Показано, что реализация мероприятий по овладению учителями навыками применения импліцитного психологического влияния в учебно-воспитательном процессе возможна благодаря совместной направленной деятельности школьных психологов, администрации и педагогического коллектива,

заинтересованного в обеспечении качественными образовательными услугами в соответствии с потребностями общества.

Ключевые слова: психологическое влияние, имплицитное психологическое влияние, система «учитель-ученик», практические рекомендации, мониторинг, развитие навыков влияния.

M. M. Rossova. Practical recommendations to the psychologists, administration of school and teachers in relation to the features of using of implicate psychological influence in an educational process.

In the article are presented the theoretical aspects and practical pointing to the psychologists, administration of school and teachers in relation to the features of using of implicate psychological influence in an educational process.

The psychologist must use in the pedagogical collective of a variety of methods and ways of teaching certain skills and correction of personal characteristics-qualities teachers the opportunity for enhance their professional activities.

The implementation of the practical recommendations on peculiarities of application implicate psychological impact in the educational process, it is appropriate to perform based on the following principles: the principle of comprehensiveness, consistency and continuity of psychological and pedagogical activities (monitoring, education, development and self-realization); the principle of unity of psycho-diagnostics, counseling, correction, development training skills application implicate psychological impact in the educational environment. In the is shown that the implementation of measures to mastery of the skills teachers use implicate psychological impact in the educational process is possible due to joint purposeful work of school psychologists, administration and teaching staff interested in providing quality educational services in accordance with the needs of society.

Keywords: psychological influence, implicate psychological influence, the system «teacher-pupil», practical recommendations, monitoring, development of skills of influence.

УДК 159.923.2

ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Савченко О.В.,

кандидат психологічних наук, доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Рефлексивна компетентність - важливий структурний компонент суб'єктивного рефлексивного досвіду, що виконує функцію упорядкування та накопичення продуктів рефлексивної активності суб'єкта, які в якості спеціальних здібностей визначають ефективність нових форм активності. Важливе місце в складі компонентів рефлексивної компетентності займає інструментальний компонент, який забезпечує високу продуктивність виконання рефлексивних форм активності за рахунок сформованої системи рефлексивних умінь. Упорядкована ієрархічна система когнітивних (забезпечують регуляцію розумової активності), метакогнітивних (реалізують функцію саморегуляції рефлексивної активності) та особистісних (формуєть умови для перетворення елементів досвіду) вмінь сприяє ефективному їх застосуванню в проблемно-конфліктних ситуаціях, швидкій корекції та модифікації вмінь, розвитку їх інструментальної гнучкості.

Ключові слова: компетентнісний підхід, рефлексивний досвід, рефлексивна компетентність, інструментальний компонент компетентності, рефлексивні вміння.

Постановка наукової проблеми та її значення. Компетентнісний підхід, що початково був орієнтований на розв'язування практичних завдань професійної підготовки, наближаючи зміст навчання майбутнього спеціаліста до умов реальної професійної діяльності, поширив свої межі теоретичних, методологічних та методичних завдань. Сьогодні він претендує на статус міжгалузевого підходу, поєднуючи інноваційні розробки соціології, психології, педагогіки та ін.